

Sygn. akt III PK 79/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)

SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)

SSN Dawid Miąsik

w sprawie z powództwa M.O. i B.O.
przeciwko W. B., R. D., R. I., J. P. prowadzącym działalność gospodarczą W.
o odszkodowanie, zadośćuczynienie i zwrot kosztów pogrzebu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 marca 2017 r.,
skargi kasacyjnej pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 19 listopada 2015 r., sygn. akt III APa ...15,

**uchyla zaskarżony wyrok w punkcie III w części oddalającej
apelację odnośnie do zasądzonych solidarnie od pozwanych na
rzecz powodów kwot po 39.100 zł tytułem zadośćuczynienia oraz
w punktach Ib, Ic, Id, IV i w tym zakresie sprawę przekazuje
Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania oraz
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 26 lipca 2010 r. B. i M. O. wniesli o zasądzenie solidarnie od pozwanych zwrotu poniesionych kosztów pogrzebu syna D. O. w kwocie 15.000 zł, dożywotniej renty w kwocie po 600 zł miesięcznie płatnej od dnia wniesienia pozwu do dziesiątego dnia każdego miesiąca z ustawowymi odsetkami w razie uchybienia terminowi płatności którejkolwiek z rat, odszkodowania w kwocie 92.800 zł tytułem pogorszenia się widoków na przyszłość, zadośćuczynienia w kwocie 35.000 zł tytułem krzywdy, cierpienia i utraty zdrowia spowodowanych śmiercią syna w wypadku drogowym w trakcie wykonywania pracy u pozwanych.

W dniu 14 marca 2012 r. na rozprawie pełnomocnik powodów sprecyzował powództwo w ten sposób, że wniósł o zasądzenie od pozwanych solidarnie na rzecz każdego z powodów renty w kwocie po 600 zł miesięcznie, płatnej do dziesiątego dnia każdego miesiąca z ustawowymi odsetkami w razie uchybienia terminowi płatności oraz zadośćuczynienia w kwotach po 35.000 zł, wskazując jako podstawę prawną odpowiedzialności pozwanych art. 446 k.c. w związku z art. 435 k.c.

Na rozprawie w dniu 11 czerwca 2014 r. pełnomocnik powodów, powołując się na złożone pismo procesowe powodów z dnia 9 czerwca 2014 r., zmodyfikował powództwo w ten sposób, że wniósł o zasądzenie solidarnie od pozwanych na rzecz powodów renty w kwotach po 1.200 zł miesięcznie dla każdego z powodów, płatnej do dziesiątego dnia każdego miesiąca z ustawowymi odsetkami w razie uchybienia terminowi płatności oraz zadośćuczynienia w kwotach po 180.000 zł.

Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z dnia 30 grudnia 2014 r. zasądził od pozwanych [...] solidarnie na rzecz powodów M.O. i B.O. kwoty po 56.600 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 30 grudnia 2014 r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia (pkt I), zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz powodów kwoty po 15.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 23 października 2010 r. do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej powodów (pkt II), zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz powoda M.O. kwotę 10.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 23 października 2010 r. do dnia zapłaty tytułem zwrotu kosztów pogrzebu (pkt III), oddalił powództwo w pozostałej części (pkt IV), nakazał pobrać od pozwanych solidarnie na rzecz Skarbu Państwa (kasa Sądu Okręgowego w [...]) kwotę 8.211,40 zł tytułem nieuiszczonych wydatków i części

opłaty od pozwu (pkt V), przejął na rachunek Skarbu Państwa nieuiszczoną część opłaty od pozwu w kwocie 11.257,60 zł i nieuiszczone wydatki w kwocie 1.182,30 zł (pkt VI) oraz zasądził od powodów na rzecz pozwanych kwoty po 1.748,65 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (pkt VII).

W sprawie tej ustalono, że D.O. był synem powodów. Pozwani prowadzą działalność gospodarczą w formie spółki cywilnej S.C. W., której przedmiotem działalności jest transport drogowy towarów oraz produkcja wyrobów budowlanych. D.O. został zatrudniony przez pozwanych w dniu 5 sierpnia 2008 r. na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku operatora urządzeń wytwórczych mieszanek betonowych. Odbił szkolenie wstępne w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz szkolenie okresowe BHP i wobec braku przeciwwskazań zdrowotnych został uznany za zdolnego do wykonywania pracy. W dniu 26 października 2009 r. D.O., wykonując obowiązki pracownicze, jechał samochodem ciężarowym marki ASTRA VIACOLI typu betoniarka drogą od strony R. w kierunku L. W pewnym momencie jego samochód zaczął zjeżdżać na bok, został uniesiony na nasypie i przy prędkości 48 km/h nastąpiło zetknięcie się z asfaltową nawierzchnią drogi, co wywołało gwałtowne szarpnięcie i zerwanie przedniej osi pojazdu. Samochód przewrócił się na bok do przeciwnieległego rowu, kabina od strony kierowcy została całkowicie zniszczona, łącznie z pozycją kierowcy i kierownicą. D.O., który nie miał zapiętych pasów bezpieczeństwa, wypadł z samochodu. W wyniku wypadku doznał ciężkich obrażeń wielonarządowych, skutkujących jego śmiercią.

Powód M. O. poniósł koszt wykonania grobu oraz koszt nagrobka syna wraz z montażem w kwocie 15.000 zł. Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał powodowi zasiłek pogrzebowy w kwocie 6.162,96 zł, a pozwani wypłacili mu kwotę 5.000 zł jako dobrowolną pomoc na pokrycie kosztów pogrzebu swojego byłego pracownika oraz kwotę 1.276 zł tytułem odprawy. PZU S.A. wypłacił obojgu powodom kwotę 10.000 zł z tytułu następstw nieszczęśliwych wypadków kierowcy i pasażerów pojazdów mechanicznych, a Zakład Ubezpieczeń Społecznych kwoty po 18.399,50 zł tytułem jednorazowego odszkodowania z uwagi na śmierć syna. Do chwili wypadku powodowie pozostawali we wspólnym gospodarstwie domowym z

dziećmi, w tym z synem D. O., który partycypował w kosztach związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał powództwo za zasadne w zakresie, w jakim powodowie domagali się zasądzenia od pozwanych na ich rzecz zadośćuczynienia, odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej oraz zwrotu kosztów pogrzebu. Sąd wskazał, że szkoda wyrządzona powodom wynika z ruchu prowadzonego przez pozwanych przedsiębiorstwa. Wobec tego pozwani ponoszą odpowiedzialność na zasadzie ryzyka (art. 435 k.c.). Brak było również podstaw do przypisania D. O. wyłącznej winy w zaistnieniu zdarzenia skutkującego jego śmiercią. Odnosząc się do roszczenia zwrotu kosztów pochówku (art. 361 k.c. oraz art. 446 § 1 k.c.) Sąd Okręgowy stwierdził, że w związku z poniesionymi przez powoda M.O. kosztami z tego tytułu zasadne będzie zasądzenie od pozwanych solidarnie na jego rzecz kwoty 10.000 zł z ustawowymi odsetkami od następnego dnia po doręczeniu odpisu pozwu pierwszemu z pozwanych. Co do roszczenia odszkodowania tytułem pogorszenia się widoków na przyszłość, którego powodowie domagali się w kwocie 92.800 zł, Sąd Okręgowy podniósł, że postępowanie dowodowe dało podstawy do przyjęcia, iż na skutek śmierci syna nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej, jednak nie w stopniu uzasadniającym zasądzenie pełnej żądanej kwoty. Odszkodowanie należne na podstawie art. 446 § 3 k.c. nie jest odszkodowaniem pełnym w rozumieniu art. 361 § 2 k.c., skoro jest „stosownym” świadczeniem. Uwzględniając potencjalny stopień wsparcia powodów, gdyby ich syn żył, jak i pogorszenie stanu psychicznego powodów odpowiadającego długotrwałemu uszczerbkowi na zdrowiu w wysokości 5%, przyjął za zasadne zasądzenie solidarnie od pozwanych na rzecz każdego z powodów kwot po 15.000 zł z ustawowymi odsetkami od następnego dnia po doręczeniu odpisu pozwu pierwszemu z pozwanych.

Za częściowo uzasadnione Sąd Okręgowy uznał roszczenie w zakresie zasądzenia zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 446 § 4 k.c.), którego powodowie dochodzili w kwotach po 180.000 zł na rzecz każdego z nich. Biorąc pod uwagę znaczny rozmiar krzywdy spowodowany śmiercią syna oraz kierując się zasadą kompensacyjnego charakteru zadośćuczynienia stwierdził, że adekwatne do stopnia pokrzywdzenia powodów należne im zadośćuczynienie pieniężne winno

stanowić kwoty po 80.000 zł na rzecz każdego z nich. Według Sądu Okręgowego, wypłata każdemu z powodów kwot łącznie po około 23.400 zł, jest okolicznością łagodzącą odczucie pokrzywdzenia w związku z zaistniałym wypadkiem, przemawiającą za ustaleniem kwot zadośćuczynień na niższym poziomie. Z tego względu zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz każdego z powodów kwoty po 56.600 zł (art. 446 § 4 k.c.). W pozostałym zakresie powództwa zostały oddalone, w tym o zasądzenie rent odszkodowawczych (art. 446 § 2 k.c.).

Apelację od tego wyroku wnieśli pozwani zaskarżając go w części zasądzającej na rzecz powodów kwoty: po 56.600 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 30 grudnia 2014 r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia; po 15.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 23 października 2010 r. do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej powodów oraz na rzecz powoda M.O. kwotę 10.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 23 października 2010 r., tj. od daty doręczenia pozwu do dnia zapłaty tytułem zwrotu kosztów pogrzebu, a także w części nakazującej pobranie od pozwanych solidarnie na rzecz Skarbu Państwa kwotę 8.211,40 zł tytułem nieuiszczonych wydatków i części opłaty od pozwu, przejmującej na rachunek Skarbu Państwa nieuiszczoną część opłaty od pozwu w kwocie 11.257,60 zł i nieuiszczonych wydatków w kwocie 1.182,30 zł, a także zasądzającej od powodów na rzecz pozwanych kwoty po 1.748,65 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Zaskarżonemu wyrokowi pozwani zarzucili naruszenie: – art. 442¹ § 1 k.c. w związku z przedawnieniem roszczenia w odniesieniu do zasądzonych kwot ponad kwoty określone w pozwie z dnia 26 lipca 2010 r., jako że rozszerzenie przedmiotowe powództwa nastąpiło pismem z dnia 9 czerwca 2014 r. i ustnie na rozprawie w dniu 11 czerwca 2014 r., a więc po upływie trzyletniego terminu przedawnienia; - art. 321 k.p.c. w związku z art. 193 § 2¹ k.p.c. oraz art. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45) przez niezasadne zasądzenie na rzecz powodów dodatkowej kwoty po 35.000 zł tytułem zadośćuczynienia, mimo że Sąd pierwszej instancji był związany zakresem przedmiotowym powództwa określonym w pozwie z dnia 26 lipca 2010 r. (tj. łączną kwotą 35.000 zł), skoro powodowie nie dokonali skutecznego rozszerzenia zakresu żądania o tę dodatkową kwotę, w szczególności na rozprawie w dniu 14 marca

2012 r. dokonali niedopuszczalnego ustnego rozszerzenia powództwa, a także nie doręczyli pełnomocnikowi pozwanych pisma z dnia 9 czerwca 2014 r., a na rozprawie w dniu 11 czerwca 2014 r. ustnie do protokołu dokonali bezskutecznego rozszerzenia powództwa; - art. 321 § 1 k.p.c. w związku z art. 193 § 2¹ k.p.c., art. 131 § 1 k.p.c. i art. 4 ustawy o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego przez orzekanie co do roszczeń powodów zgłoszonych bezskutecznie w piśmie z dnia 9 czerwca 2014 r., które nie zostało doręczone pozwany i ustnie do protokołu na rozprawie w dniu 11 czerwca 2014 r., podczas gdy dla ważności tej czynności wymagana była forma pisemna, a przez to wydanie wyroku ponad żądanie pozwu oraz pozbawienie pozwanych możliwości obrony ich praw w odniesieniu do nieskutecznie rozszerzonego powództwa; - art. 321 § 1 k.p.c. przez niezasadne zasądzenie odsetek ustawowych od kwot żądanych przez powodów tytułem zadośćuczynienia, odszkodowania oraz zwrotu kosztów pochówku w sytuacji, gdy powodowie nie wnosili o zasądzenie tych odsetek i tym samym wydanie wyroku ponad żądanie pozwu; - art. 481 § 1 k.c. w związku z art. 446 § 3 k.c. przez niezasadne naliczanie odsetek ustawowych od zasądzonego odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powodów od daty doręczenia pozwu pozwany, a nie ewentualnie od dnia ogłoszenia wyroku. W konsekwencji pozwani wniesli o zmianę wyroku w zaskarżonej części przez uchylenie i oddalenie powództwa oraz zasądzenie od powodów solidarnie na rzecz pozwanych kosztów procesu.

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 19 listopada 2015 r. uwzględnił częściowo apelację pozwanych i zmienił zaskarżony wyrok w punkcie II w ten sposób, że oddalił powództwo w zakresie odszkodowania (pkt Ia), w punkcie V w ten sposób, że nakazał pobrać od pozwanych solidarnie na rzecz Skarbu Państwa kwotę 6.520,85 zł tytułem nieuiszczonych wydatków i części opłat od pozwu (pkt Ib), w punkcie VI w ten sposób, że przejął na rachunek Skarbu Państwa nieuiszczoną część opłaty od pozwu w kwocie 12.822,80 zł (pkt Ic), w punkcie VII w ten sposób, że zasądził od powodów na rzecz pozwanych kwoty po 1.934,13 zł tytułem zwrotu kosztów procesu za pierwszą instancję (pkt Id), uchylił zaskarżony wyrok w punkcie I i III w części dotyczącej odsetek od zadośćuczynienia oraz zwrotu kosztów pogrzebu i w tym zakresie umorzył postępowanie (pkt II), w pozostałym zakresie

apelację oddalił (pkt III) oraz zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz powodów kwoty po 194 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego (pkt IV).

Sąd Apelacyjny za niezasadne uznał zarzuty apelacji dotyczące podstawy odpowiedzialności pozwanych (art. 435 § 1 k.c.) oraz zarzut przedawnienia bowiem powodowie nie naruszyli terminów określonych w art. 442¹ § 1 k.c. wnosząc pozew po upływie niespełna roku od powzięcia przez nich wiadomości o szkodzie. Odnośnie do zarzutu dotyczącego art. 193 § 2¹ k.p.c. Sąd Apelacyjny podniósł, że według tego przepisu zmiana powództwa może być dokonana jedynie w piśmie procesowym, z wyjątkiem spraw o roszczenia alimentacyjne. Do skutecznego rozszerzenia powództwa doszło zatem w dniu 10 czerwca 2014 r., kiedy to powodowie osobiście w piśmie procesowym datowanym na dzień 9 czerwca 2014 r., wnieśli o zasądzenie solidarnie od pozwanych renty w kwotach po 1.200 zł miesięcznie dla każdego z nich oraz zadośćuczynień w kwotach po 180.000 zł za doznaną krzywdę. Pismo to istotnie nie zostało nigdy doręczone pozwanym wskutek błędu sądu, ponieważ odpis pisma znajduje się w dalszym ciągu w aktach sprawy (choć nie został wszyty). Niemniej jednak, forma pisemna dla czynności procesowej została zachowana, a pozwani mieli sposobność zapoznać się z tym pismem w dalszym toku sprawy. Na rozprawie w dniu 11 czerwca 2014 r. pełnomocnik powodów powtórzył żądania zawarte w piśmie z dnia 9 czerwca 2014 r. oraz poinformował stronę przeciwną o złożeniu takiego pisma przez powodów w Biurze Podawczym Sądu Okręgowego. Wyrok w sprawie zapadł pół roku później, a pozwani przez ten czas nieprzerwanie byli reprezentowani przez tego samego fachowego pełnomocnika. Taki stan rzeczy wyklucza ewentualną nieważność postępowania we wskazanym zakresie, tj. z uwagi na niemożność obrony praw pozwanych, spowodowaną niewiedzą o działaniach procesowych strony przeciwnej. Z kolei rozszerzenie powództwa dokonane przez powodów ustnie na rozprawie w dniu 14 marca 2012 r. było nieskuteczne w świetle art. 193 § 2¹ zdanie pierwsze k.p.c.

Wbrew stanowisku pozwanych, w ocenie Sądu Apelacyjnego, modyfikacja żądań pozwu dokonana pismem procesowym z dnia 9 czerwca 2014 r. nie była zmianą powództwa wywierającą skutki w zakresie przedawnienia. Rozszerzenie powództwa na nowe roszczenie trzeba odróżnić od zmiany wysokości dochodzonej

tytułem zadośćuczynienia kwoty, dokonywanej w ramach roszczenia dochodzonego pierwotnie. Ta druga sytuacja miała miejsce w tej sprawie. Stąd wniesienie pozwu z żądaniem zapłaty zadośćuczynienia przerywa bieg przedawnienia roszczenia o zadośćuczynienie, nawet jeśli ostatecznie żądana kwota zadośćuczynienia okaże się wyższa od sformułowanej w pozwie. Należy bowiem wziąć pod uwagę specyfikę tego roszczenia, w tym przede wszystkim, że faktycznie konkretyzuje się ono w momencie wyrokowania. Ponadto, wobec skutecznego rozszerzenia powództwa pismem z dnia 9 czerwca 2014 r., w sprawie nie doszło do naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. Co do wysokości zasądzzonego zadośćuczynienia, Sąd Apelacyjny uwypuklił, że korygowanie przez sąd drugiej instancji zasądzzonego zadośćuczynienia może być aktualne tylko wtedy, gdy przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy, mających wpływ na jego wysokość, jest ono niewspółmiernie nieodpowiednie, tj. albo rażąco wygórowane, albo rażąco niskie. Sąd pierwszej instancji uwzględnił zaś w dostatecznym zakresie wszystkie okoliczności sprawy wpływające na wysokość zasądzzonego zadośćuczynienia.

Natomiast za uzasadniony Sąd Apelacyjny uznał zarzut naruszenia przez Sąd pierwszej instancji art. 321 § 1 k.p.c. przez orzeczenie w przedmiocie odsetek ustawowych od zasądzonych kwot tytułem zadośćuczynienia oraz zwrotu kosztów pochówku, ponieważ powodowie nie zgłaszali takich roszczeń. Orzekając o odsetkach Sąd pierwszej instancji wydał zatem wyrok ponad żądanie pozwu. Zasadne były również żądania apelacji względem orzeczenia w przedmiocie odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej powodów, bowiem nie udowodnili oni zaistnienia przesłanki określonej w art. 446 § 3 k.p.c.

Skargę kasacyjną od tego wyroku wnieśli pozwani zaskarżając go w części utrzymującej wyrok Sądu pierwszej instancji w zakresie zasądzającym od nich solidarnie na rzecz powodów kwoty po 39.100 zł tytułem zadośćuczynienia oraz w części dotyczącej kosztów postępowania za obie instancje. W tym zakresie skarżący wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku i o jego zmianę przez umorzenie, zwolnienie skarżących od kosztów sądowych w całości, o zasądzenie od powodów na rzecz skarżących zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego oraz o rozpoznanie skargi kasacyjnej na rozprawie.

Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia przepisów postępowania, a to art. 193 § 3 k.p.c. w związku z art. 321 k.p.c. przez jego niezastosowanie i uznanie, że zmiana ilościowa powództwa określona w piśmie z dnia 9 czerwca 2014 r. została skutecznie dokonana, podczas gdy pisma tego w ogóle nie doręczono skarżącemu, co skutkowało tym, że sąd związany był zakresem przedmiotowym powództwa określonym w pozwie i tym samym nie mógł orzec na rzecz powodów kwoty wyższej niż 35.000 zł.

W ocenie skarżących, z treści art. 193 § 3 k.p.c. jednoznacznie wynika, że zmiana przedmiotowa powództwa jest skuteczna dopiero z chwilą doręczenia pozwanemu pisma zawierającego tę zmianę i odpowiadającego wymogom pozwu. W sprawie bezsporne jest, że skarżącym nie doręczono pisma powodów z dnia 9 czerwca 2014 r. Biorąc pod uwagę treść powołanego przepisu nie sposób zgodzić się z twierdzeniami Sądu Apelacyjnego, jakoby skarżący mieli możliwość obrony swoich praw, ponieważ mogli zapoznać się z treścią pisma powodów na rozprawie, a z całą pewnością do czasu wydania wyroku w sprawie. W świetle art. 193 § 3 k.p.c. argumentacja ta nie ma jakiegokolwiek znaczenia, gdyż ze względu na niealimentacyjny charakter żądania zasądzenia zadośćuczynienia, dla skuteczności rozszerzenia powództwa konieczne było doręczenie skarżącemu pisma powodów z dnia 9 czerwca 2014 r. Utrzymanie w mocy orzeczenia Sądu pierwszej instancji spowodowało, że skarżący byli zobowiązani do uiszczenia na rzecz powodów tytułem zadośćuczynienia łącznej kwoty 113.200 zł, podczas gdy w rzeczywistości mieli obowiązek zapłaty kwoty 35.000 zł wskazanej z tego tytułu w pozwie.

W piśmie procesowym z dnia 10 czerwca 2016 r. powodowie wniesli o oddalenie skargi i zasądzenie na ich rzecz kosztów postępowania kasacyjnego bowiem art. 193 § 2¹ k.p.c. wyraźnie wiąże skuteczność zmiany powództwa ze złożeniem pisma procesowego spełniającego warunki pozwu. Taka zmiana została dokonana w piśmie procesowym z dnia 9 czerwca 2014 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzucane w skardze kasacyjnej naruszenie przepisów postępowania, w ocenie Sądu Najwyższego, jest uzasadnione. Według art. 193 § 1 k.p.c. zmiana

powództwa jest dopuszczalna, gdy nie wpływa na właściwość sądu. Zmiana może ulec podstawa faktyczna powództwa lub żądanie, bądź oba te elementy jednocześnie. Zmiana może mieć charakter ilościowy lub jakościowy. Powód może zatem wystąpić z nowym roszczeniem zamiast lub obok roszczenia pierwotnego, albo rozszerzyć żądanie pozwu o dalszą kwotę. Zgodnie z art. 193 § 2¹ k.p.c. zmiana powództwa może być dokonana jedynie w piśmie procesowym, do którego stosuje się odpowiednio art. 187 k.p.c. Wyjątek stanowią sprawy o roszczenia alimentacyjne oraz gdy zmiany dokonuje pracownik lub ubezpieczony działający bez adwokata lub radcy prawnego w sprawach z zakresu prawa pracy lub ubezpieczeń społecznych, w których zmiana powództwa stosownie do art. 466 k.p.c. może być dokonana także ustnie do protokołu. Oznacza to, że na mocy ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., Nr 7, poz. 45), obowiązującej od dnia 19 kwietnia 2010 r., ustawodawca jednoznacznie przesądził, iż zmiana powództwa zasadniczo nie może być dokonana w formie ustnej na rozprawie, lecz w formie pisma procesowego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2016 r., II PK 288/15, LEX nr 2203513; z dnia 26 lipca 2016 r., II PK 193/15, LEX nr 2151422; z dnia 5 listopada 2015 r., III PK 25/15, LEX nr 1923846 czy wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 23 listopada 2016 r., I ACa 469/16, LEX nr 2174822). Stanowisko to wspiera także art. 193 § 3 *in fine* k.p.c., stanowiąc, że skutki określone w art. 192 k.p.c. rozpoczynają się z chwilą doręczenia pozwanemu pisma zawierającego zmianę i odpowiadającego wymaganiom pozwu. Przepis ten chroni pozwanego przed koniecznością podjęcia obrony, jeżeli pismo nie spełnia wymagań pozwu, a to zakłada doręczenie pisma po dokonaniu kontroli formalnej przez sąd. Z tego względu Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 21 stycznia 2016 r., III CZP 95/15 (OSNC 2017 nr 1, poz. 7 z glosą K. Drozdowicza PPC 2016 nr 4, s. 722 - 729), przyjął, że odpis pisma procesowego zawierającego rozszerzenie powództwa nie podlega doręczeniu na podstawie art. 132 § 1 k.p.c. W uzasadnieniu uchwały podkreślone zostało, że doręczenie pisma bezpośrednio, zgodnie z art. 132 § 1 k.p.c., powodowałoby sytuację, w której pozwany nie wie, czy pismo wywarło skutek zawisłości sporu i czy istnieje potrzeba zajęcia merytorycznego stanowiska w sprawie oraz podjęcia czynności

procesowych. Uzupełnienie braków formalnych może też rozciągnąć się w czasie, a w razie zwrotu pozwu pozwany może ponieść koszty czynności związanych z podjęciem obrony bez możliwości ich zwrotu. Ponadto, z punktu widzenia skutków wniesienia pozwu określonych art. 192 k.p.c., kluczowe znaczenie ma dokładne ustalenie daty doręczenia pisma zawierającego zmianę powództwa.

Wobec powyższego, błędne jest stanowisko Sądu Apelacyjnego, że zmiana powództwa dokonana ustnie przez pełnomocnika powodów w obecności pełnomocnika pozwanych na rozprawie w dniu 11 czerwca 2014 r. była skuteczna. Art. 193 § 3 k.p.c. nie uchyla bowiem obowiązku wynikającego z art. 193 § 2¹ k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli powód występuje z nowym roszczeniem zamiast lub obok roszczenia pierwotnego, skutki przewidziane w artykule poprzedzającym rozpoczynają się z chwilą, w której roszczenie to powód zgłosił na rozprawie w obecności pozwanego, w innych zaś wypadkach z chwilą doręczenia pozwanemu pisma zawierającego zmianę i odpowiadającego wymaganiom pozwu (por. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 6 lutego 2013 r., I ACa 1390/12, LEX nr 1293167). A zatem tylko w tych wypadkach, w których zmiana powództwa nie wymaga pisma procesowego i jest dokonywana ustnie na rozprawie w obecności pozwanego, skutki związane z doręczeniem pozwu powstają z chwilą zgłoszenia przez powoda zmiany powództwa (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 1969 r., III PRN 99/68, OSNC 1969 nr 9, poz. 168). W pozostałych sprawach zmiany przedmiotowe powództwa będą skuteczne z chwilą doręczenia pozwanemu za pośrednictwem sądu pisma zawierającego zmianę powództwa i odpowiadającego wymaganiom pozwu (art. 193 § 3 k.p.c. w związku z art. 192 k.p.c.).

Mimo, że powodowie dopełnili wszystkich czynności formalnych przewidzianych w art. 193 § 2¹ k.p.c. w związku ze zmianą powództwa odnośnie wysokości dochodzonego pozvem zadośćuczynienia, bowiem wyartykułowali zmienione ilościowo żądanie w tym zakresie w piśmie procesowym z dnia 9 czerwca 2010 r., które wraz z odpisem zostało złożone następnego dnia w Biurze Podawczym Sądu Okręgowego, to przedmiotowe pismo nie zostało doręczone za pośrednictwem sądu skarżącym. Tym samym zgodzić należy się ze stanowiskiem skarżących, że nie doszło skutecznie do zmiany powództwa na rozprawie w dniu 11

czerwca 2014 r., w trakcie której pełnomocnik powodów stwierdził, iż powodowie w piśmie procesowym z dnia 9 czerwca 2014 r. dokonali zmiany ilościowej powództwa w części dotyczącej zadośćuczynienia wnosząc o zasądzenie na ich rzecz z tego tytułu kwot po 180.000 zł. W myśl art. 193 § 3 k.p.c. w związku z art. 192 k.p.c. dopiero z chwilą doręczenia skarżącym pisma powodów z dnia 9 czerwca 2014 r. powstałyby skutki zawisłości w zakresie rozszerzonego powództwa.

W tym kontekście przyjąć należy, że nie doszło do skutecznego rozszerzenia zakresu przedmiotowego powództwa, co powoduje, iż Sąd pierwszej instancji naruszył art. 321 k.p.c., zgodnie z którym sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem lub wyrokować ponad żądanie. Przepis ten określa granice wyrokowania przez sąd pierwszej instancji oraz ustanawia zakaz obejmowania wyrokiem przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, również w odniesieniu do jego rozmiaru. Pozostaje on w ścisłym związku z art. 187 k.p.c., określającym podstawowe elementy powództwa, którymi sąd jest związany, jeżeli nie dojdzie do jego modyfikacji przez powoda (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 września 2016 r., II CSK 170/15, LEX nr 2182659; z dnia 2 grudnia 2011 r., III CSK 136/11, LEX nr 1131125).

Skoro zarzuty skargi kasacyjnej okazały się być uzasadnione, Sąd Najwyższy uwzględnił skargę na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., pozostawiając Sądowi drugiej instancji rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 k.p.c.).